

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД

**Анализ на социално-икономическите фактори,
оказващи влияние върху честотата и типа дела,
завеждани от българските съдилища**

София
31.07.2014 г.

Съдържание

1. Въведение	3
2. Пилотен анализ на социално-икономически фактори, които потенциално оказват влияние върху честотата и типа дела в първоинстанционните съдилища	3
2.1. Методология на анализа.....	5
2.2. Метод за изчисляване на индекс на социално-икономическо развитие на населените места.....	5
2.3. Пилотен анализ на факторите, оказващи влияние върху натовареността на първоинстанционните съдилища.....	7
2.4. Идентифицирани фактори на влияние върху съдебната натовареност:	13
2.5. Анализ на факторите, влияещи върху достъпа до правосъдие.....	15
Апелативен район Бургас.....	19
2.6. Предложение за включване на допълнителни данни, идентифицирани по време на настоящия анализ с оглед изготвяне на план за по-обширен и задълбочен, а при необходимост и регулярно провеждан анализ	22

1. Въведение

До момента в България не е правен анализ, който да идентифицира потенциалните социално-икономически фактори, оказващи влияние върху честотата и типа дела, завеждани в българските съдилища. Натовареността на съдилищата се разглежда предимно от гледна точка на данните от отчетността на самата съдебна система¹ и на статистическите данни за работата на други правоприлагащи органи, като например статистика на регистрираните от полицията престъпления².

Планирането и оптимизацията на натовареността на съдебните институции и най-вече – на първоинстанционните съдилища – районни и окръжни, изисква идентифициране и анализ на обективните външни на съдебната система фактори, които оказват влияние върху натовареността на съдилищата. Подобен анализ цели разкриване на взаимовръзки между социално-икономическото развитие на съответните географски райони и натовареността на съдебните институции с типове и брой дела. От значение са основно две групи външни фактори: първите, които засягат причините, водещи до образуване на дела – социално-икономически, демографски и криминогенни фактори, вторите, които определят достъпа до правосъдие – топографски данни, пътна инфраструктура, предлагане на електронни услуги, използване на интернет и нива на компютърна грамотност сред населението и др. Реформата на структурата на съдилищата (т.нар. реформа на съдебната карта), така че да се осигури качествено и ефективно правосъдие, налага едновременно анализ на двата типа данни, както за причините за честотата и броя дела, така и за достъпа до правосъдие.

Цел на настоящия доклад е да бъдат идентифицирани онези социално-икономически фактори, които потенциално оказват влияние върху честотата и типа дела в първоинстанционните съдилища и да се изготви модел за анализ на връзките между тези фактори и натовареността на съдилищата.

2. Пилотен анализ на социално-икономически фактори, които потенциално оказват влияние върху честотата и типа дела в първоинстанционните съдилища

Разработеният модел за анализ се основава на комбинация от две групи подходи, прилагани при изпълнението на политики за планиране и предоставяне на публични услуги, изискващи разделяне на територията на страната на функционални единици, подредени в йерархична структура съгласно определени ключови характеристики и цели на съответните функционални единици.

Първата група подходи обхваща т.нар. „пространствени анализи“ (spatial analyses) и акцентира върху използването на данни, описващи топологичните и географски

---

¹ ВСС предоставя обобщени статистически данни и аналитични доклади за дейността на съдилищата на годишна база.

² Дирекция „Координация и информационно-аналитична дейност“ на МВР изготвя ежегодно Статистически бюлетин съдържащ данни за регистрираните и разкритите престъпления в страната по отношение на престъпления и извършители.

характеристики на определени райони и проявленията на конкретни социални явления в тези райони. Въпреки съществуващата хетерогенност на отделните райони – както по отношение на техните топологично-географски характеристики, така и по отношение на проявленията на дадени социални явления и процеси в тези райони, пространствения анализ позволява да се опишат типологични профили на географски райони, имащи сходни комбинации от пространствени и социални характеристики. Една от силните страни на пространствените анализи е възможността типологичните профили да обхващат географски райони, които не съответстват на съществуващото административно-териториално деление, а се основават на проявата на ключови комбинации от социални и пространствени характеристики. През последното десетилетие, пространствените анализи се използват широко за планиране и осъществяване на политики в различни сфери – изграждане и оптимизация на технологична инфраструктура³, планиране и предлагане на административни, здравни, образователни и други публични услуги, градоустройство и т.н. В това число, този тип подходи се използват и в политиките в областта на правосъдието – предимно при планиране и оптимизация на предлагането на административни и правосъдни услуги от институциите на правораздавателната система, вкл. за реформа на функционалното и териториално деление на съдебната система в зависимост от географски и социални фактори⁴. В България подобен вид подходи се прилагат успешно при планирането и реализацията на реформите в образователната система за определяне на т.нар. „защитени училища“, реформите в системата на доболничната и болничната помощ за определяне на достъпа до здравни услуги, планирането и изграждането на публично-финансирана телекомуникационна инфраструктура в селските райони на страната, изграждането на интелигентни транспортни системи в някои от големите градове и т.н. Втората група подходи обхваща използването на т.нар. отворени публични данни за статистически цели и придобива широка популярност най-вече през последното десетилетие благодарение на напредъка в информационните технологии и генерирането от страна на държавните институции на огромен обем от данни в електронен машинно-четим вид. Отворените публични данни обхващат публично налични данни, събирани от официални държавни институции на основание на действащи регистрационни и лицензионни режими или на събирането на данни съгласно специален нормативен акт. Основното предимство на този тип подходи е факта, че анализът се основава на първични изчерпателни данни, обхващащи всички

---

³ Mack E. and T. Grubestic. 2009. Forecasting broadband provision. In: Information Economics and Policy, vol. 21 (2009), pp. 297–311

⁴ Mapping Crime, Offenders and Socio-Demographic Factors. 1999. Crime Research Centre, University of Western Australia

“Redrawing the Map”- A Consultation on Court Boundaries in Northern Ireland. 2010. Northern Ireland Court Service

Economides K., M. Blacksell and Ch. Watkins. 1986. The Spatial Analysis of Legal Systems: Towards a Geography of Law?. In: Journal of Law and Society, Vol. 13, No. 2 (Summer, 1986), pp. 161-181

Bracksell M. 1990. Social Justice and Access to Legal Service: a Geographical Perspective. In: Geoforum, vol. 21, No 4, pp. 489-502

Geographic accessibility study of social facility and government service points for the metropolitan cities of Johannesburg and eThekwin 2011/12 – Part C: Department of Justice and Constitutional Development. 2013. Council for Scientific and Industrial Research and Department of Public Service and Administration of the Republic of South Africa.

единици на дадената съвкупност, без да са предварително агрегирани посредством математически процедури до стандартни статистически индикатори.

Комбинацията между подходи от тези две групи, позволява максимизиране на техните силни страни поради две причини. От една страна пространствените анализи са силно зависими от наличието на изчерпателни данни на колкото е възможно по-ниско ниво на агрегиране в географско-териториален аспект. Отворените публични данни в мнозинството от случаите могат да бъдат групирани на най-ниското възможно ниво – точка или зона в пространството, описана с конкретни географски параметри (напр. точен пощенски адрес или неговите географски координати). Тъй като за целите на повечето анализи подобна прецизност не е необходима и освен това води до прекомерно усложняване на статистическите и математически модели за обработка на данните, обикновено отворените публични данни се ползват агрегирани на ниво населено място или част от него. От друга страна, отворените публични данни позволяват интегрирането и анализирането на взаимно допълващи се данни, събирани от разнообразни източници според конкретните изследователски цели, независимо от ограничения брой стандартизирани статистически данни, предлагани от официалните институции.

2.1. Методология на анализа

Настоящият анализ се основава на изчерпателни данни за социално-икономическото развитие на ниво населено място, а там където те не са налични – на най-ниското ниво на агрегиране на тези данни – напр. данните в съдебната статистика са на ниво районен съд, а данните за регистрирани от полицията престъпления – на ниво областна дирекция на полицията (административна област).

2.2. Метод за изчисляване на индекс на социално-икономическо развитие на населените места

Нивото на социално-икономическо развитие на отделните население места и на техните групирания според съществуващото административно-териториално деление на страната е определящо при планиране на структурното и функционално устройство на съдебната система. Прегледът на литературата показва, че докато административно-териториалното деление е ключов фактор за определяне на границите на юрисдикция на районните, окръжни и апелативни съдилища и прокуратури, то натовареността на съдебните институции се определя в много по-голяма степен от разнородни социално-икономически фактори, чието проявление е различно за различните населени места или групи от тях.⁵ Основните ключови фактори са свързани със социално-

---

⁵ Mapping Crime, Offenders and Socio-Demographic Factors. 1999. Crime Research Centre, University of Western Australia

“Redrawing the Map”- A Consultation on Court Boundaries in Northern Ireland. 2010. Northern Ireland Court Service

демографската структура на населението (гъстота на населението, възрастова структура, етническа принадлежност, образование, заетост), икономическа активност (брой, големина и секторна принадлежност на бизнес предприятия, организациите в публичния сектор и други юридически лица), технологична инфраструктура (пътна, комуникационна), предлагане на административни и други публични услуги от публичния и частния сектор (здравеопазване, образование, административни услуги, социални услуги, дейност на правоохранителни органи и т.н.).

За целите на настоящия анализ (вж. Глава Анализ на факторите, влияещи върху достъпа до правосъдие) бе разработен **обобщен индекс на социално-икономическата интензивност на населените места**. Обобщеният индекс се основава на методика, разработена първоначално през 2010 г. и използвана повторно през 2013 г. за целите на Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, но модифицирана да отразява специфичните цели на настоящия анализ чрез включване на допълнителни индикатори и промяна на тегловните коефициенти на отделни индикатори. Той включва три групи фактори (първични и вторични индикатори):

- институционална инфраструктура;
- социално-икономическо и демографско развитие;
- технологична инфраструктура и осигуреност на населението;

Основната цел на индекса е да сведе разнородните фактори, определящи нивото на социално-икономическо развитие на дадено населено място до една единствена величина. Използването на тази методика позволява да се направи детайлна и точна картина на развитието на населените места и същевременно, позволява **сравнителен анализ и ранжиране на населените места въпреки техните разнородни социално-икономически характеристики**. Обобщеният индекс приема числови стойности от 0 до 4, като за по-лесно разбиране на всяка от стойностите е присвоено наименование, показващо нивото на социално-икономическо развитие (нулево, лошо, добро, много добро и отлично). Присвояването на индексна стойност (от 0 до 4) се определя в съответствие с кварталното разпределение на интервала между минималната и максималната абсолютна стойност на обобщения индекс. Изчисляването на индекса по този начин гарантира, че той може да се използва и при обновяване на данните за следващ период като се запази възможността за сравнение както в рамките на един времеви период, така и между различни времеви периода. Методиката позволява обобщеният индекс на социално-икономическо развитие да се преизчисли не само за стандартните териториално-административни единици (населено място, общини, области, район за планиране NUTS 2), но също така и на ниво районен съд, съдебен или апелативен окръг или друга комбинация от населени места.

2.3. Пилотен анализ на факторите, оказващи влияние върху натовареността на първоинстанционните съдилища

Целта на разработеният модел и на пилотния анализ, който го прилага е да се идентифицират **фактори на микро-равнище** (ниво населено място или най-много на ниво община), които **влияят върху образуването на съдебни дела** (имат **съдържателна връзка** и има **силна и значима** корелация между тях) и чрез които може да се прогнозира развитието на сценарии в бъдещето с оглед адекватна преценка на границите на юрисдикция на първоинстанционните съдилища.

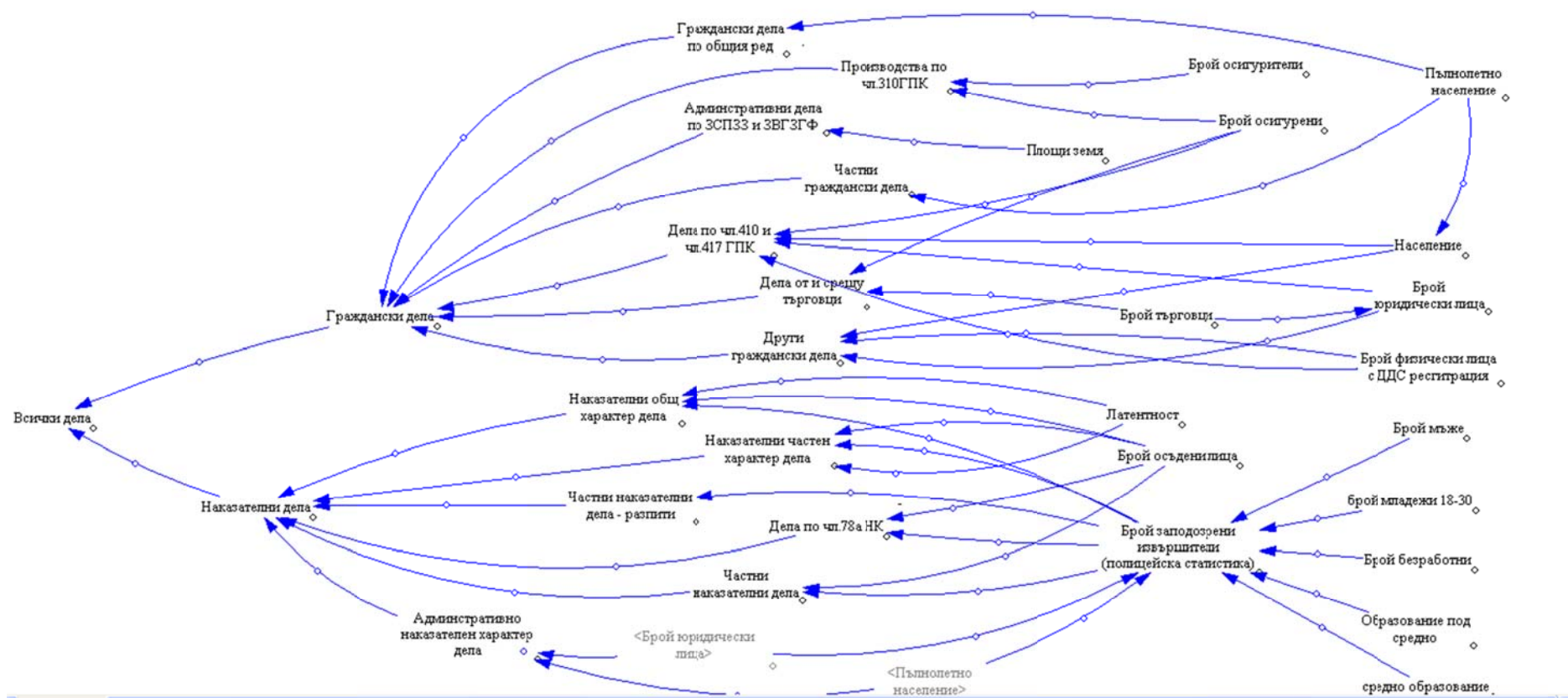
Миграционните процеси през последните 25 години доведоха до значими структурни трансформации в селищните системи – заличени, разделени, присъединени и новообразувани селища, както и административно прекрояване на границите на общините (едно населено място сменя общината, на която принадлежи). Наред с физическата миграция на хора се извършваше (с различни темпове в различните области и общини) и смяна на адресната регистрация, пререгистрация на фирми на други адреси и т.н., което довеждаше до чисто механично увеличаване или намаляване на честотата на завеждане на дела в първоинстанционните съдилища. Ето защо е от изключително значение органите на управление на Съдебната система да притежават надеждна система за проследяване на демографското и социално-икономическото развитие на съответните съдебни райони. Предлаганият тук модел изхожда най-вече от принципа на **икономичност** – не се разглеждат фактори, които биха могли да се диагностицират само чрез използването на **извънредни** изследователски методи (специална социология, дълбочинно изследване на конкретни казуси и т.н.), а само такива, които **вече** някоя публична институция **събира, архивира, обработва и предоставя** регулярно. На второ място, се прилага подхода на големите данни (big data) или умните данни (smart data), при който наличните данни се **преработват** във вид (**формат**), удобен за автоматична алгоритмична обработка. Много често различните институции, **първични създатели** на данни (Полицейска статистика, Агенция по вписвания, Регистър на осигурителите, ЕСГРАОН, НСИ и т.н.) ги предоставят във вид, който е изключително неудобен за интегриране с други данни, получени от друг първичен създател. В резултат се наблюдават различни противоречия в информацията, която поддържат различните държавни ведомства (дори на ниво “адрес”, представляващ юридическо лице и др.п.). Подходът на *умните микро-данни* беше апробиран от екипа, работещ по този модел за постигане на цели на политиката в сферата на телекомуникациите за няколко различни институции (подобряване на качеството на данните в Комисията за регулиране на съобщенията, изработване на методика на избор на населени места за развиване на достъпа до широколентов интернет – Министертство на транспорта, информационните технологии и съобщенията и Министерство на земеделието и храните).

Бяха идентифицирани и обработени 35 основни индикатора на ниво населено място, които потенциално могат да повлияят на престъпността и/или на склонността на физически и юридически лица да завеждат дела. Някои от основните индикатори (възрастова структура) имат свои под-индикатори (над 10), други (население) може да бъде разглеждано както от гледна точка на преброяването (реално живеещи), така и от административна гледна точка (брой хора с постоянен адрес в населеното място).

В резултат на разнообразни статистически анализи (двувариантен корелационен анализ, линейна и квадратна регресия, факторен анализ) бяха идентифицирани 15 фактора, с които беше построен концептуален модел на факторно въздействие на натовареността на първоинстанционните съдилища, с ниво на значимост на факторите под 0.001. (виж. Фиг.1).

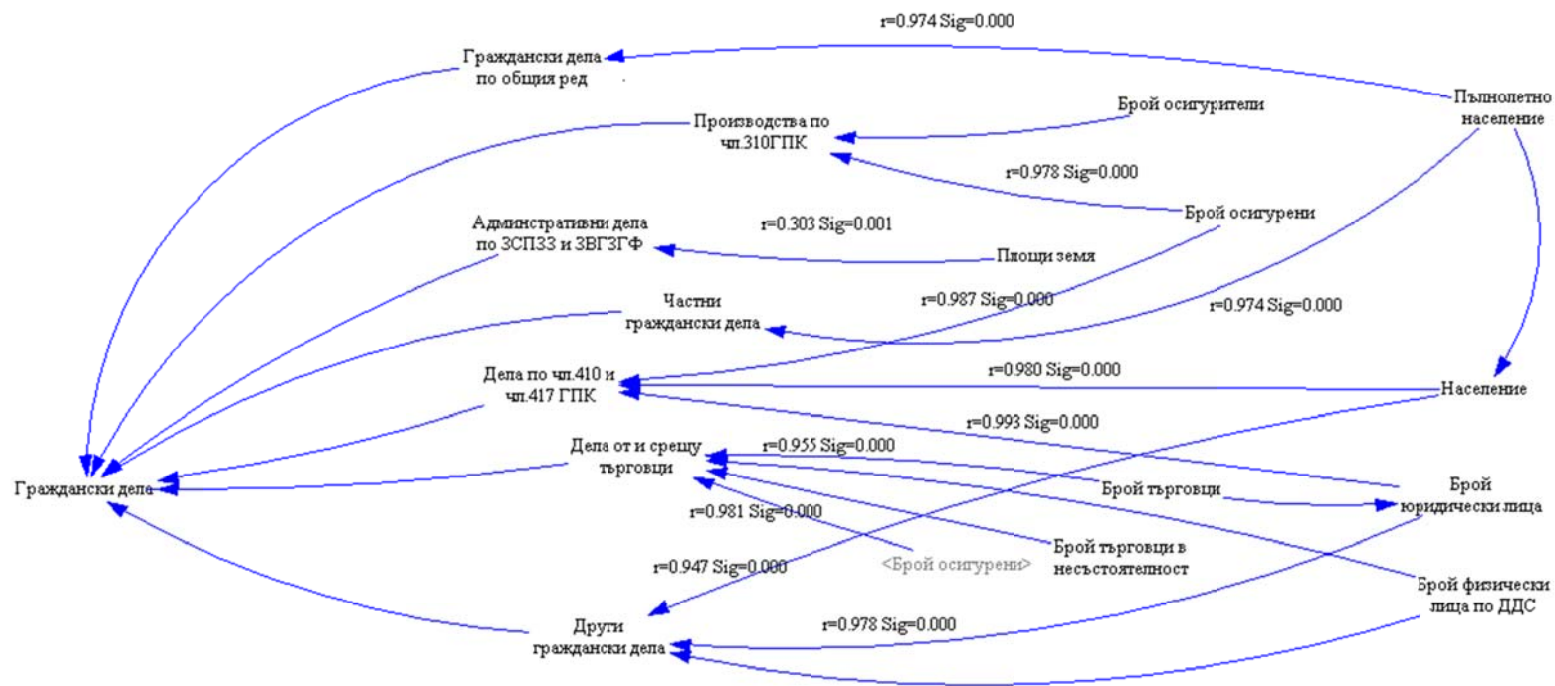
Други фактори, като **латентността** са изведени на базата на съществуваща литература и на предходни изследвания на Центъра за изследване на демокрацията (Националните изследвания на престъпността). Статистическите анализи обаче не позволява изчисляване на валидна оценка на латентността на **регионално** равнище и по отношение на **типове/категории** дела тъй като грешката се оказва твърде висока – над 25 % за голяма част от съдебните окръзи. От качествени изследвания обаче може да се заключи, че в съдебни райони, които са доминирани от хомогенни етнически малцинства има съществена латентност поради специфични културни характеристики довеждащи до недокладване на специфични престъпления. Допълнително затруднение в статистическия анализ доведе и ниският дял на отговорилите за етническа принадлежност в националното преброяване, както и нехомогенните различия в този показател, така че е практически невъзможно да се установи точно етническата структура на населението на ниво населено място.

Фиг 1: Концептуален модел на факторите, влияещи върху съдебната натовареност

Фиг 2: Модел със сметнати корелационни зависимости за гражданските дела

Силата на корелационната зависимост е между 0.303 и 0.993 (за съдебната статистика от 2012 г.). Като цяло избраните фактори имат **увеличаваща** се сила (от 2010 г. към 2012 г.). Стойностите дадени във Фиг 2 са с данните от съдебната статистика за 2012 г. Макар и с една стотна кофeциeнтът на корелация на производствата през 2011 г. спрямо осигурените през 2010 е по-силен от този спрямо осигурените през 2010 г. (вж. Таблица 1)

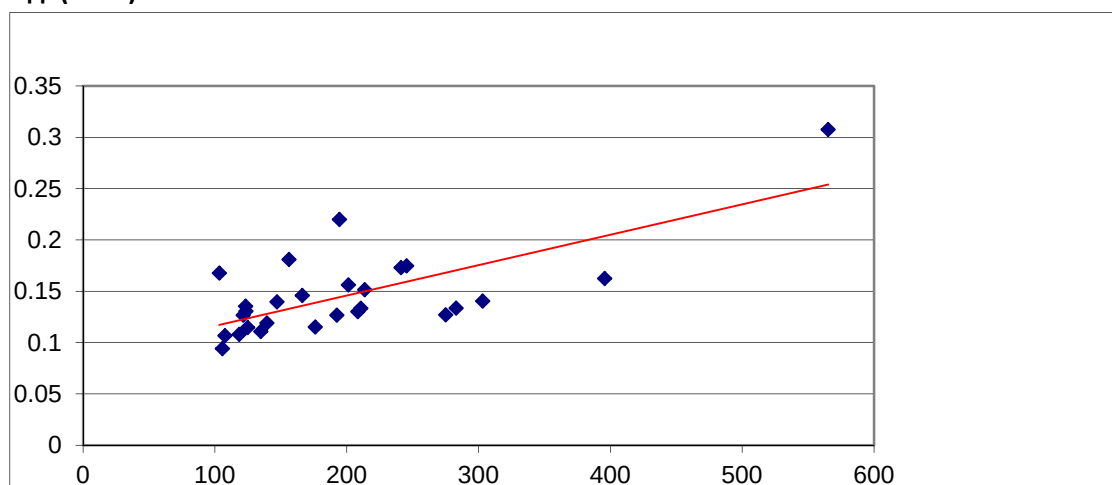
Крайните фактори в под-модела за криминалните дела се базира на профил на извършителите на престъпленията изработен от Министерство на вътрешните работи, който обяснява 75% от извършените престъпления (според тях).

Таблица 1: Връзка между производството по чл. 310 от НК и общ брой осигурени на територията на съдебния район

		2010_Производст во по чл. 310 от НК	2011_Производст во по чл. 310 от НК	2012_Производст во по чл. 310 от НК
Осигурени 2010	Пиърсън	,953**	,968**	,978**
	Значимост	,000	,000	,000
	N	113	113	113
Осигурени 2011	Пиърсън	,951**	,967**	,978**
	Значимост	,000	,000	,000
	N	113	113	113
Осигурени 2012	Пиърсън	,950**	,966**	,978**
	Значимост	,000	,000	,000
	N	113	113	113
**. Корелацията е с ниво на значимост 0.01				

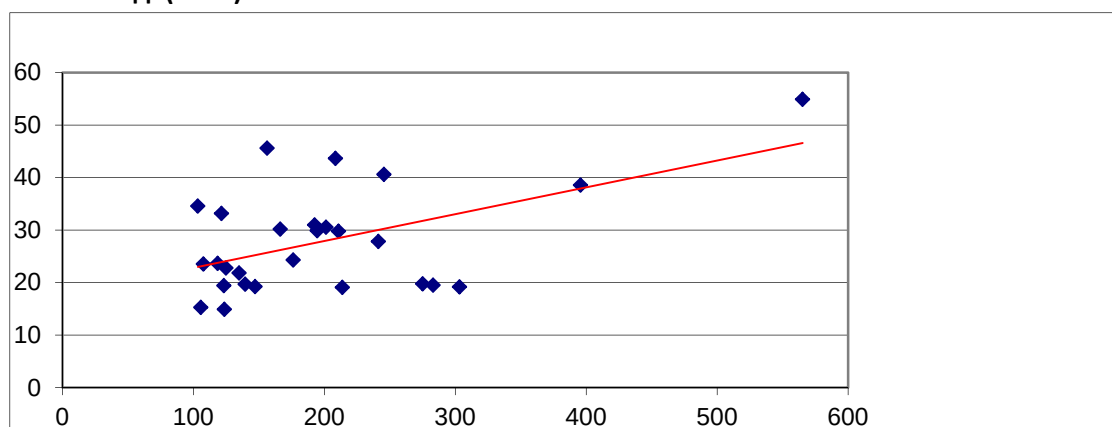
Образованието се оказва ключов фактор, който определя честотата на гражданските дела (Фигура 3) и с малко по-голяма дисперсия – и наказателните дела. Кърджали, Раград и Търговище са трите съдебни окръга с най-нисък дял висшисти и са сред четирите окръга с най-нисък дял граждански дела на 1000 души. Четвъртият съдебен окръг е Русе. В него има 5 пъти по-малко граждански и 7 пъти по-малко наказателни дела спрямо окръг София. Обяснението на този феномен се крие във факта, че мнозинството от населените места в него са много малки - до 1000 души и освен гр. Русе всички са под 10,000 души.

Фигура 3: Дял население с висше образование спрямо общо граждански дела на 1000 д. (2011)

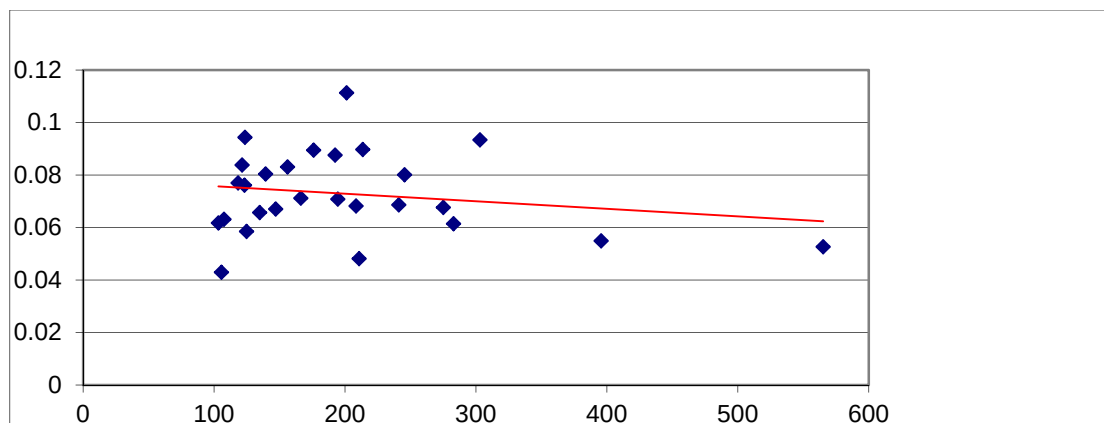
Подобна е ситуацията и спрямо средния размер на фирмите в съдебните окръзи (Фигура 4), както и брой фирми, брой регистрирани по ДДС и други показатели за засилена икономическа активност.

Фигура 4 среден бр. заети в търговци на 1000 д (2011-2012 г.) по общо граждански дела на 1000 д. (2011)

Съществуват и обратни тенденции обаче, например спрямо общопрактикуващите лекари на 1000 души (Фигура 5), лекари специалисти на 1000 души, както и спрямо общия брой образователни институции.

Фигура 5: Общопрактикуващи лекари на 1000 д. по общо граждански дела на 1000 д. (2011)

Различни съдебни окръзи се отклоняват съществено от средното за страната по различни показатели/фактори. Например Видин, Ловеч и Ямбол са с два пъти по-ниска от средната гъстота на населението в страната, докато Кърджали, Търговище, Смолян и Разград са с най-лошото покритие с широколентов интернет. Пазарджик, Кърджали и Ямбол са с най-ниския дял на лекари специалисти на 1000 души.

В приложения файл (Приложение CD-ROM) потребителите могат да си правят самостоятелен анализ, комбинирайки съдебна статистика и социално-икономически фактори, да открият тенденции, базирани на ниво съдебен окръг и след това да разгледат в конкретен окръг разликите между отделните съдебни райони.

2.4. Идентифицирани фактори на влияние върху съдебната натовареност:

За гражданските дела:

- **Пълнолетно население:** живеещо в съответното населено място (източник на данни: национално преброяване 2012)
- **Население:** живеещо в съответното населено място (източник на данни: национално преброяване 2012. Този индикатор е важен за формирането на нарушения или конфликти, които пораждат граждански искове.)
- **Население с адресна регистрация в съответния район:** (източник: ЕСГРАОН. Тази разновидност на индикатора е важна, тъй като постоянната адресна регистрация е важна за разпределяне на делата по юрисдикция на районния съд)
- **Брой осигурители:** (Източник: Национален регистър на осигурителите. Данните са на годишна база. Този индикатор често се различава съществено от общия

брой юридически лица в населеното място и дори от общия брой активни юридически лица)

- **Брой осигурени:** (Източник: Национален регистър на осигурителите. Данните са на база осреднени месечни брой здравни и социални осигуровки от юридически и физически лица – осигурители, регистрирани в съответното населено място. Ограничение на индикатора: Ако осигурителя е външен за населеното място и не е регистрирал клон в него осигурените отиват в друго населено място)
- **Площ земя в населеното място:** (Източник: ЕКАТЕ. Въпреки че е необходимо да се вземат предвид брой земеделски имоти, такава данна не е налична на този етап и това е най-близкото приближение, което е възможно)
- **Брой търговци с регистрация в съответното населено място:** (Източник: Търговски регистър. В този брой влизат и самостоятелните клонове)
- **Брой юридически лица с регистрация в съответното населено място** (Източник: Регистър БУЛСТАТ. В този брой влизат освен търговците и организациите с нестопанска цел като читалищата, както и училищата, кметствата и др. които в някои малки населени места представляват съществена част от всички юридически лица.)

За наказателните дела

- **Пълнолетно население:** живеещо в съответното населено място (източник на данни: национално преброяване 2012)
- **Население:** живеещо в съответното населено място (източник на данни: национално преброяване 2012. Този индикатор е важен за формирането на нарушения или конфликти, които поражда граждански искове.)
- **Население с адресна регистрация в съответния район:** (източник: ЕСГРАОН. Тази разновидност на индикатора е важна, тъй като постоянната адресна регистрация е важна за разпределяне на делата по юрисдикция на районния съд)
- **Брой юридически лица с регистрация в съответното населено място** (Източник: Регистър БУЛСТАТ. В този брой влизат освен търговците и организациите с нестопанска цел като читалищата, както и училищата, кметствата и др. които в някои малки населени места представляват съществена част от всички юридически лица. Този индикатор има съществено влияние върху делата с административно-наказателен характер.)
- **Брой осъдени лица**
- **Брой заподозряни извършители**
- **Брой мъже.** (Факторът е изведен от полицейските профили на криминалните престъпници) Източник: Национално преброяване.
- **Брой младежи от 18 до 30 г.** (Факторът е изведен от полицейските профили на криминалните престъпници) Източник: Национално преброяване.
- **Брой безработни** (Факторът е изведен от полицейските профили на криминалните престъпници) Източник: Национално преброяване.

- **Брой лица с образование под средно** (Факторът е изведен от полицейските профили на криминалните престъпници) Източник: Национално преброяване.
- **Брой лица със средно образование** (Факторът е изведен от полицейските профили на криминалните престъпници) Източник: Национално преброяване.
- **Латентност**

2.5. Анализ на факторите, влияещи върху достъпа до правосъдие

Анализите, разглеждащи концепцията за достъп до правосъдие обособяват две ключови групи фактори, които са определящи за степента, в която гражданите имат такъв достъп⁶.

Първата група фактори описва структурната и функционална система на правосъдните институции, като се вземат предвид два основни типа дейности на тези институции – дейности, свързани пряко с правораздавателния процес и дейности, за предоставяне на административни услуги, съгласно нормативната рамка, действаща в съответната държава. Разглеждането на административните услуги отделно от правораздавателните, се основава на предпоставката, че някои фактори на социално-икономическото развитие са определящи за степента на достъпност до тези услуги, но същевременно, тези фактори имат малко или дори никакво влияние за достъпа до правораздавателни услуги. Масовото електронизиране на административните и бизнес процеси и най-вече – въвеждането на концепцията за електронно управление, правят достъпа до и използването на интернет от физическите и юридически лица като едни от основните фактори, определящи достъпа до административни услуги, независимо от географските разстояния. В същото време, необходимостта от лично присъствие и представителство на страните в правораздавателния процес превръща достъпа до и използването на интернет във фактор с много по-малка тежест по отношение на правораздавателните услуги. В този случай, ценовата равностойност на географските разстояния и времето, необходими за достигане на съответната правосъдна институция, се превръщат в едни от основните фактори, определящи достъпа до правосъдие.

Втората група обхваща най-вече социално-икономически и географски фактори, които са определящи за причините, пораждащи необходимостта от достъп до правосъдие.

---

⁶ “Redrawing the Map”- A Consultation on Court Boundaries in Northern Ireland. 2010. Northern Ireland Court Service

Economides K., M. Blacksell and Ch. Watkins. 1986. The Spatial Analysis of Legal Systems: Towards a Geography of Law?. In: Journal of Law and Society, Vol. 13, No. 2 (Summer, 1986), pp. 161-181

Bracksell M. 1990. Social Justice and Access to Legal Service: a Geographical Perspective. In: Geoforum, vol. 21, No 4, pp. 489-502

Geographic accessibility study of social facility and government service points for the metropolitan cities of Johannesburg and eThekwin 2011/12 – Part C: Department of Justice and Constitutional Development. 2013. Council for Scientific and Industrial Research and Department of Public Service and Administration of the Republic of South Africa.

Такива са например демографската структура и гъстота на населението, криминална активност (обхваната чрез регистрираните от полицията престъпления и националните виктимизационни изследвания), икономическата активност (брой и тип икономически субекти, заетост на населението и т.н.), достъп до и използване на интернет, географски разстояния и специфики на терена (планински или равнини местности), степен на урбанизация (селски и градски райони), наличие и качество на пътна инфраструктура и транспортни връзки, и т.н.

Оптимизирането на правосъдната система от гледна точка на нейното структурно и функционално разделение може да бъде анализирано на всяко едно от инстанционните нива - по отношение на съставящите го административно-териториалните единици в обхвата съответно на районен съд, окръжен съд и апелативен съд. Принадлежността на една такава единица към съответното инстанционно ниво може да бъде оптимизирана чрез анализ на комбинация от социално-икономически и географски фактори, описващи тази единица (или група от такива единици), като анализът ще има различен резултат в зависимост от неговия фокус – дали се вземат предвид съществуващите граници на райониране на дадено инстанционно ниво в правосъдната система или анализът се прави независимо от тези граници. Например, възможно е анализът за оптимизиране на районирането на съдебната система да се прави на ниво районен съд, като единицата на анализ е именно районния съд и съответния географски регион, попадащ в неговия обхват се разглежда като една цялостна единица. При различен фокус на анализа, общината или дори отделното населено място могат да се разглеждат като единица на анализ и тогава оптимизацията може да бъде както в рамките на съществуващите районни съдилища, така и по отношение на причисляване на съответната единица към друг, граничещ, районен съд. Използването на община или населено място като единица за анализ с оглед на прерайониране на съществуващите региони, обхванати съответно от районни, окръжни и апелативни съдилища, налага използването на специализирани софтуерни приложения (т.нар. географско информационни системи /ГИС/) поради сложността на оптимизационните алгоритми и необходимостта анализа да вземе предвид териториалното разположение (съседство) на съответните единици на анализ.

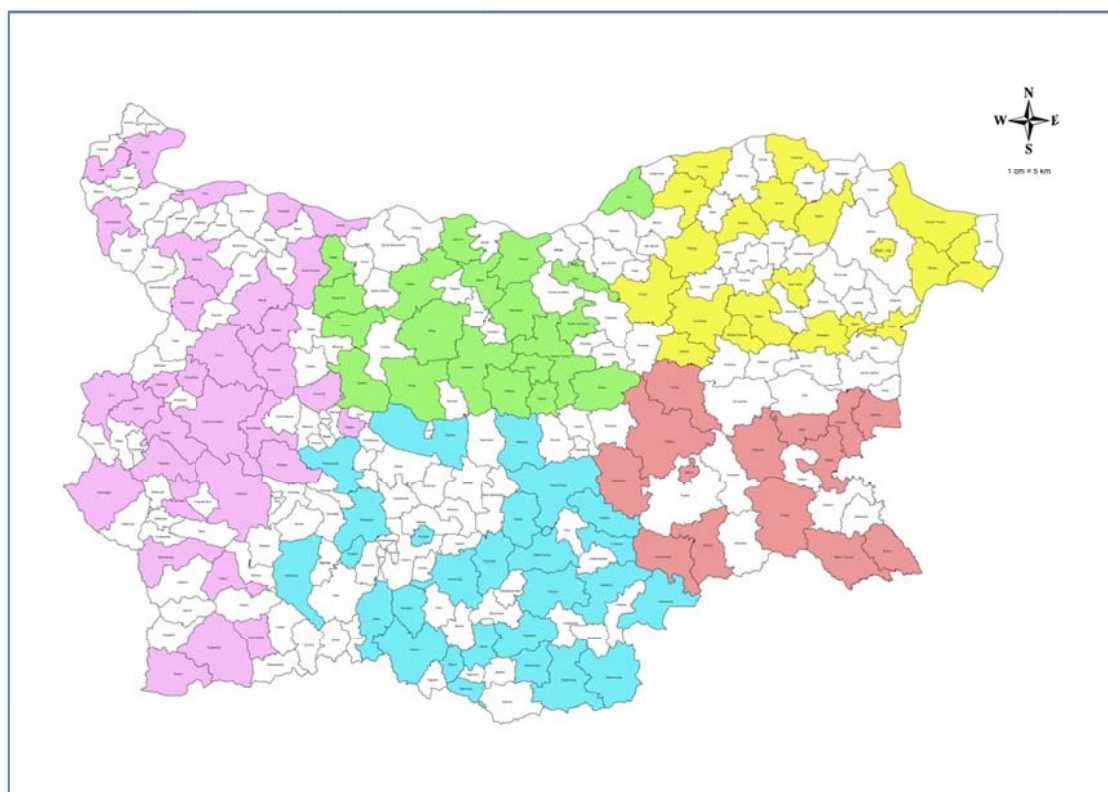
В настоящия доклад, за единица на анализ се използва районния съд, като за част от разглежданите социално-икономически и географски фактори е показано как те могат да се анализират и за граничещи едно с друго районни съдилища, независимо от тяхната принадлежност към окръжен съд или апелативен съд. Напр. анализът на разстоянията⁷ между отделните районни съдилища взема предвид разстоянията както между районните съдилища в един апелативен окръг, така и между съседни районни съдилища от различни апелативни райони. (посочени в различни цветове в графиката по-долу)

---

⁷ Тук и по-долу под „разстояние“ се разбира разстоянието между две населени места, измерено в километри по най-краткия маршрут по републиканската пътна инфраструктура.

Фиг. 6. Районни съдилища и апелативни райони

Пилотен анализ на апелативен район Бургас

Представеният по-долу анализ е разработен само като модел, но данните, използвани за него, са предоставени в електронен формат (xls), заедно с допълнителни данни за петте апелативни райони в страната и могат да бъдат използвани за този или друг тип анализи. (Приложение CD-ROM)

В Апелативен район Бургас преобладават населените места с „добро“ и по-високо ниво на социално-икономическо развитие, но от включените в него съдебни окръзи, съдебен окръг Бургас се характеризира с най-много районни съдилища, в обхвата на които попадат населени места с „лошо“ или дори „нулево“ (РС Карнобат, РС Малко Търново и РС Средец) социално-икономическо развитие. РС Тополовград, принадлежащ към съдебен окръг Ямбол също попада в тази група. От гледна точка на големината на населените места, попадащи в обхвата на тези районни съдилища, преобладават тези с най-малък размер (до 1000 д.). Тези районни съдилища обхващат изцяло населени места, категоризирани като „селски райони“, като те са и сред онези, с най-нисък дял на използване на интернет от населението. Изключение е РС Котел, който не попада сред тях, но има още по-нисък дял на използване на интернет от населението.

Този първичен анализ показва, че населението, обхванато от тези четири районни съдилища (Карнобат, Малко Търново, Средец и Тополовград) би имало по-затруднен достъп до правосъдие, основно заради по-ниското ниво на цялостно социално-икономическо развитие в сравнение с населението в останалите РС от апелативния район.

Анализът на географските разстояния между РС от апелативен район Бургас до РС в този и другите съседни апелативни райони показва, че РС Котел се намира на най-кратко разстояние до РС от друг съдебен окръг и апелативен район, а именно РС Омуртаг, принадлежащ към СО Търговище, АР Варна.

Няколко от РС от АР Бургас са на разстояние, по-малко от средното разстояние изчислено от разстоянията между всички РС в този и съседни апелативни райони. Такива са случаите на РС Сливен и Котел (по отношение на РС Елена), Нова Загора (по отношение на РС Стара Загора) и Тополовград (по отношение на РС в Раднево, Гълъбово, Свиленград, Харманли). Тъй като става дума за разстояния между всички районни съдилища в съседни апелативни райони, то същата логика важи и когато се анализира обратния случай, т.е. ако се разглеждат районните съдилища от АР Пловдив, то РС Стара Загора ще бъде на по-малко от средното разстояние по отношение на РС Нова Загора.

В таблицата по-долу РС са групирани по следното правило:

- [мин.] – най-кратко разстояние между две РС, изчислено на база разстоянията между всички РС от съседни апелативни райони (в случая това са АР Бургас, Пловдив и Варна);
- [мин.+] - разстояния, попадащи между „най-кратко“, изчислено по гореописания метод и средното разстояние между всички РС от съседни апелативни райони;
- [ср.+] – разстояния, надвишаващи средното разстояние между всички РС от съседни апелативни райони;

Това групиране позволява да се оцени доколко промяната на принадлежността на даден РС и селищата в неговия обхват към друг РС в същия или съседен апелативен район биха променили относителното⁸ разстояние, което трябва да се преодолее за да се достигне до съответната съдебна институция.

---

⁸ Тук се използва „относително разстояние“, защото те са изчислени между съответните районни съдилища, а не между съответните селища и районния съд. Анализът на разстоянията на ниво селище и/или община обаче изисква използване на ГИС базирани софтуерни приложения и затова не може да се направи в обхвата на настоящата поръчка.

Апелативен район Бургас

	Бр. населени места според индекс на социално-икономическото развитие					
	нулево	лошо	добро	много добро	отлично	Общо
Апелативен район Бургас	36	53	137	95	172	493
Съдебен окръг Бургас	29	51	56	65	51	252
РС Айтос	2	5	10	34	7	58
РС Бургас		13	3	16	7	39
РС Карнобат	2	13	25	5	14	59
РС Малко Търново	10	1		1	1	13
РС Несебър	2	3	1	1	7	14
РС Поморие		1	5	6	5	17
РС Средец	10	10	9		4	33
РС Царево	3	5	3	2	6	19
Съдебен окръг Сливен			27	12	72	111
РС Котел			8	4	10	22
РС Нова Загора			8	4	32	44
РС Сливен			11	4	30	45
Съдебен окръг Ямбол	7	2	54	18	49	130
РС Елхово			27	3	12	42
РС Тополовград	7	2	4	3	5	21
РС Ямбол			23	12	32	67

Бр. населени места според тяхната големина						
0 души	1 до 1 000	1 000 до 10 000	10 000 до 50 000	50 000 до 100 000	над 100 000	Общо
2	404	78	6	2	1	493
2	199	46	4		1	252
2	43	12	1			58
	26	12			1	39
	55	3	1			59
	12	1				13
	6	7	1			14
	11	5	1			17
	31	2				33
	15	4				19
	89	20	1	1		111
	18	4				22
	38	5	1			44
	33	11		1		45
	116	12	1	1		130
	40	1	1			42
	19	2				21
	57	9		1		67

	Бр. населени места и население в планински и селски райони							
	бр. населени места в планински район	% нас.м. в планински район от общия бр. нас.м.	бр. населени места в селски район	% нас.м. в селски район от общия бр. нас.м.	население в планински райони (бр.) 2012	% население в планински район от общия брой население	население в селски райони (бр.) 2012	% население в селски район от общия брой население
Апелативен район Бургас	92	18.7%	433	87.8%	45879	6.1%	340421	45.5%
Съдебен окръг Бургас	58	23.0%	238	94.4%	17063	4.1%	202072	48.9%
РС Айтос	19	32.8%	58	100.0%	10640	18.6%	57320	100.0%
РС Бургас	0	0.0%	25	64.1%	0	0.0%	22782	9.7%
РС Карнобат	9	15.3%	59	100.0%	1166	3.1%	37039	100.0%
РС Малко Търново	13	100.0%	13	100.0%	3765	100.0%	3765	100.0%
РС Несебър	0	0.0%	14	100.0%	0	0.0%	23385	100.0%
РС Поморие	0	0.0%	17	100.0%	0	0.0%	27405	100.0%
РС Средец	14	42.4%	33	100.0%	1137	7.6%	14945	100.0%
РС Царево	3	15.8%	19	100.0%	355	2.3%	15431	100.0%
Съдебен окръг Сливен	29	26.1%	66	59.5%	28511	14.6%	71447	36.6%
РС Котел	13	59.1%	22	100.0%	13502	70.2%	19228	100.0%
РС Нова Загора	6	13.6%	44	100.0%	11130	21.3%	52219	100.0%
РС Сливен	10	22.2%		0.0%	3879	3.1%	0	0.0%
Съдебен окръг Ямбол	5	3.8%	129	99.2%	305	0.2%	66902	47.9%
РС Елхово	2	4.8%	42	100.0%	80	0.4%	19750	100.0%
РС Тополовград	3	14.3%	21	100.0%	225	2.0%	11108	100.0%
РС Ямбол	0	0.0%	66	98.5%	0	0.0%	36044	33.1%

% население, живеещо в покритие с ШЛИ от общия бр. население	% население, използващо интернет от общия бр. население (Преброяване 2011)
94.7%	45.4%
90.7%	50.9%
86.2%	32.4%
92.3%	60.3%
84.8%	32.3%
63.1%	21.5%
98.2%	59.2%
94.3%	45.6%
89.5%	31.8%
88.2%	46.3%
100.0%	37.6%
100.0%	19.5%
100.0%	30.9%
100.0%	43.2%
99.2%	40.2%
100.0%	31.4%
90.4%	28.6%
100.0%	43.0%

		Елена	Стара Загора	Раднево	Гълъбово	Свиленград	Харманли	Омуртаг	Бургас	Карнобат	Поморие	Айтос	Малко Търново	Несебър	Царево	Средец	Сливен	Котел	Нова Загора	Ямбол	Елхово	Тополовград
No	районен съд	35	61	63	65	67	69	96	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113
100	Бургас									мин.+	мин.	мин.+	мин.+	мин.+	мин.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+
101	Карнобат								мин.+		мин.+	мин.	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+	мин.+	ср.+	мин.+	ср.+	ср.+
102	Поморие								мин.+	мин.+		мин.+	мин.+	мин.	мин.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+
103	Айтос								мин.+	мин.	мин.+		ср.+	мин.+	ср.+	мин.+	мин.+	ср.+	ср.+	мин.+	ср.+	ср.+
104	Малко Търново								мин.+	ср.+	мин.+	мин.+		мин.+	мин.	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	ср.+
105	Несебър								мин.+	мин.+	мин.	мин.+	мин.+		мин.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+
106	Царево								мин.+	мин.+	мин.+	мин.+	мин.	мин.+		мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+
107	Средец								мин.	мин.+	мин.+	мин.+	ср.+	мин.+	ср.+		ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+	ср.+
108	Сливен	мин.+							ср.+	мин.+	ср.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+		мин.+	мин.+	мин.	мин.+	ср.+
109	Котел	мин.+						мин.	ср.+	мин.+	ср.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+		ср.+	мин.+	мин.+	ср.+
110	Нова Загора		мин.+	мин.					ср.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+		мин.+	мин.+	мин.+
111	Ямбол								ср.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.	мин.+	мин.+		мин.+	мин.+
112	Елхово								мин.+	мин.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+	ср.+	мин.+	мин.+		мин.
113	Тополовград			мин.+	мин.+	мин.+	мин.+		ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	ср.+	мин.+	мин.+	ср.+	мин.+	мин.+	мин.	

2.6. Предложение за включване на допълнителни данни, идентифицирани по време на настоящия анализ с оглед изготвяне на план за по-обширен и задълбочен, а при необходимост и регулярно провеждан анализ

- **Съдебна и полицейска статистика:**
  - престъпления и осъдени лица по глави от Наказателния кодекс и по изход на делата, осъдени лица по брой на извършените престъпления, пол и възраст, също и данни за гражданските, търговските и административните дела (Източник: НСИ)
- **Териториално и административно устройство - на ниво населено място**
  - Данни, определящи достъпа до правосъдие (Източник: БДЖ, АПИ, МЗ):
    - Пътна инфраструктура и транспортно осигуряване – ж.п. и други видове транспорт;
    - Топографска информация – планински райони или други трудно достъпни населени места;
    - Географски разстояния и достъпност на обществен транспорт
- **Социално развитие - на ниво населено място:**
  - Демографско разпределение на населението по постоянен и настоящ адрес по години (Източник: ГРАО)
  - Административни услуги – брой и тип публични институции (Източник: Информационна система за попълване на отчетните доклади за състоянието на администрацията – МС, Административен регистър - МС)
- **Икономическо развитие – на ниво населено място**
  - Административни услуги – брой и тип публични институции, вкл. предлагане на административни услуги от институции на съдебната система (Източник: Информационна система за попълване на отчетните доклади за състоянието на администрацията – МС, Административен регистър – МС, МП, ВСС)
  - Предлагане на туристически услуги (туристически центрове) (Източник: Консолидиран Национален туристически регистър - МИЕ)